

STAP • VOOR • STAP

Het MUSEUM van
de GENEESKUNDE

Voorwoord van Eric Tomas

Anderlecht kan bogen op een rijk geneeskundig verleden sinds Erasmus er in 1521 verbleef. In 1987 belastte het Erasmuseum tuinarchitect René Pechère met de aanleg van een filosofische tuin en van een tuin met geneeskrachtige kruiden. In die “Tuin der ziekten” – een waar portret in kruiden van de humanist – wordt een honderdtal planten uit de 15de eeuw geteeld, die Erasmus zelf gebruikte voor zijn gezondheidszorg. Er wacht u een heel didactisch en verrassend parcours.

Wie ook een spoor naliet in de geschiedenis van Anderlecht, is dr. Albert Marteaux (1886-1949). Hij was arts en politicus tussen 1944 en 1947 minister van Volksgezondheid. Albert Marteaux was in 1921, samen met Jean Lombaerts, verantwoordelijk voor de oprichting van de coöperatieve die belast was met het beheer van de tuinwijk Moortebeek. In maart 1941 was hij een van de oprichters van het Onafhankelijkheidsfront – de Belgische binnenlandse verzetsbeweging die verzetsleden van alle opinies en tendensen wilde verenigen in de strijd tegen de vijand. In 1959 is te zijner nagedachtenis in de tuinwijk Moortebeek een bronzen sculptuur van de Belgische kunstenaar Ion Ianchelevici geplaatst.

Tuin met geneeskrachtige planten
© Erasmushuis

Dakkapel
van het
atrium van
het medisch
museum

Apotheek

Anderlecht was ook de stad waar de eerste kliniek werd gebouwd naar een ontwerp van Jean-Baptiste Dewin (1873-1948), een architect die gespecialiseerd was in ziekenhuisarchitectuur. Hij ontwierp er in 1912 het toenmalige Oogheelkundig instituut aan de Veeartsenstraat 23. Dat was voor die tijd een heel moderne instelling waar de volumes, de verlichting, het comfort, de ontvangst en de aankleding volledig ontworpen waren in functie de patiënt en van de eisen van de geneeskunde. Hij ontwierp een tiental ziekenhuizen, met name het Sint-Pietersziekenhuis in Brussel, en hij was een van de grondleggers van de “geometrische art nouveau”.

Ook het Museum van de Geneeskunde vestigde zich in Anderlecht, in het hart van de universitaire campus Erasme (ULB). Die locatie maakt synergieën en een interdisciplinaire aanpak mogelijk, onder meer dankzij de geavanceerde beeldtechnologieën van het academisch ziekenhuis. Deze brochure geeft u een overzicht van de collectie en ik nodig u uit om er een uitgebreid bezoek aan te brengen.

In het gebouw is ook het Museum voor menselijke anatomie en embryologie ondergebracht, dat alleen toegankelijk is voor studenten, onderzoekers en professionals. Het beschikt over diverse authentieke specimens van menselijke anatomie. Het is alleen op afspraak te bezoeken.

Ik wens u spannende ontdekkingen en een mooi bezoek aan het Museum van de Geneeskunde toe.

Eric Tomas
Burgemeester van Anderlecht

Voorwoord door Thierry Appelboom

Het museum staat ten dienste van de geschiedenis van de geneeskunde. De museumcollecties belichten de evolutie van het begrip geneeskunde vanaf de prehistorie tot nu. Ze beslaan de Europese, Precolumbiaanse, Afrikaanse, Mesopotamische, Levantijnse, Egyptische, Bijbelse en Arabisch-islamitische beschavingen.

De museumcollectie telt ook een groot aantal 19de-eeuwse anatomische wasen beelden van het Spitzner-type.

Het museum maakt een dynamische perceptie van de geschiedenis van de geneeskunde mogelijk door zijn unieke collectie volgens een tweemaal innovatieve benadering te ontsluiten: het vergelijkt de magisch-religieuze heelwijzen met de empirisch-rationele geneeskunde en draagt op die manier bij aan een beter begrip van de evolutie van de geneeskunst.

Een archeologisch corpus van geperforeerde schedels, gesneden botten, incisie- en hechtingsgereedschap presenteert de premissen en belicht vergeten praktijken. In navolging van de dieren likte de mens zijn wonden om de heling te versnellen en wreef hij zich in met stof om parasieten te weren. Ook trepanatie wordt al van oudsher toegepast.

In de oudheid en de middeleeuwen schreef men ziektebeelden die toen niet bekend of beheersbaar waren toe aan bovennatuurlijke krachten.

Offers, gebeden en bezweringsen waren een manier om de ziekte te voorkomen of tot genezing op te roepen. De verzameling van het museum belichaamt en presenteert deze antagonistische opvattingen. Een gebeeldhouwde Heilige Sebastiaan uit de 17de eeuw, voorstellingen van piskijkers, koppen zetten en geneeskrachtige planten:

Spalk

Gemummificeerde
voet

De barmhartige
Samaritaan

het zijn enkele van de vele manieren waarop de kunst vandaag getuigt over het eeuwenlang onderzoek naar gezondheid.

In Europa komt de geneeskunst langzaam los van de tovenaars, heiligen en priesters om een rationele en experimentele praktijk te worden, uitsluitend uitgeoefend door artsen. Het begin van de 19de eeuw kent een grote vooruitgang op het gebied van de asepsis en antisepsis, met de ontdekking van micro-organismen en nieuwe onderzoeksmethoden. Oude microscopen, Ombrédanne-maskers en stethoscopen getuigen van enkele van die hoogtepunten van de medische vooruitgang.

Tijdens de laatste millennia bestonden twee benaderingen van de geneeskunst naast elkaar: een die geënt was op religieuze overtuigingen en magische praktijken, en een die uitging van empirisch en rationeel denken. Beide thema's komen tegenwoordig samen in het Museum van de Geneeskunde.

*Thierry Appelboom
Gedelegeerd bestuurder
van het Museum van de
Geneeskunde*

Anatomisch model van een romp

Een beetje geschiedenis...

Het Museum van de Geneeskunde zoals het er nu uit ziet werd in 1993 ingehuldigd. In 1998 ging het bijgebouw open. Het museum telt zeven tentoonstellingszalen en beschikt over een verzameling van meer dan tienduizend archeologische vondsten en kunstvoorwerpen, een documentatiecentrum met een rijke collectie aan boeken uit de 16de, 17de, 18de, 19de en 20de eeuw, evenals een amfitheater dat plaats biedt aan tweehonderd mensen.

Het Museum van de Geneeskunde beslaat tegenwoordig een groot aantal werkgebieden, beschikt over een multiculturele collectie en richt zich tot een steeds diverser publiek, gaande van de professionals in de gezondheidszorg tot scholieren die enthousiast reageren op deze toegankelijke presentatie en vernieuwende visie op de geschiedenis van de geneeskunde.

De zeven tentoonstellingszalen, stap voor stap

I. Hoofdzaal "Algemene geschiedenis van de geneeskunde"

7

II. Zaal "Geschiedenis van de chirurgie"

8

III. Precolumbiaanse zaal

10

IV. Zaal met anatomische wassen beelden (type Spitzner)

11

V. Spitznerzaal "Hel"

12

VI. Egyptische zaal

13

VII. Nobelzaal

14

I. Hoofdzaal “Algemene geschiedenis van de geneeskunde”

In het begin van de zaal zijn een aantal Etruskische ex voto's, Grieks-Romeinse marmers van Asklepios en van andere genezingsgoden tentoongesteld. Dan volgen voorbeelden van de middeleeuwse religieuze geneeskunde, oude schilderijen met medische taferelen (kwakzalvers die de steen der waanzin uitsnijden, piskijkers,...), oude sculpturen en geneeswijzen van voor het wetenschappelijke tijdperk (koppen zetten, aderlatingen, lavementen,...).

Tot slot worden de belangrijke ontdekkingen uit de 19de eeuw getoond aan de hand van diagnostische (stethoscoop, microscoop en andere instrumenten) en therapeutische (19de-eeuwse apothekerswerkplaats en veldapotheken) ontwikkelingen.

In de zaal maakt men ook kennis met diverse belangrijke pioniers in de genezingskunst.

“Rood als baksteen, zonder haar noch vel, doorkruist met talloze blauwe, rode en witte draden”: zo beschrijft Gustave Flaubert in *Bouvard et Pécuchet* het “mannelijke” van dr. Louis Auzoux – een uniek, volledig uitneembaar, anatomisch model. Met zijn opvallende spierbundels en zijn echt aandoende huid was het een geweldig leermiddel.

Doordat ze vervaardigd waren van steenkarton, boden Auzoux' modellen een uitkomst voor de 19de-eeuwse geneeskundefaculteiten, die moeite hadden om de schaarse lijken te bewaren.

II. Geschiedenis van de chirurgie

Deze zaal beslaat de geschiedenis van de chirurgie tot aan de hedendaagse praktijk.

Teksten, afbeeldingen en voorwerpen tonen de vooruitgang van de technieken en het gereedschap door de eeuwen heen. Zo wordt een aantal werktuigen getoond en toegelicht die dienden om te snijden, te knippen, te zagen, te boren en dicht te naaien (de oudste dateren uit de prehistorie).

Een belangrijk deel van de collectie behandelt de oorlogschirurgie, met name in de napoleontische tijd, toen amputaties schering en inslag waren, en tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Vanaf de 18de eeuw kende was een groot succes bij wetenschappers, geneeskundestudenten en verzamelaars van curiosa, omdat de kleur op die van de mensenhuid leek, het materiaal realistisch aanvoelde en bovendien niet bedierf. Hier zien we een wassen beeld van een man die een trepanatie ondergaat. Dat is een chirurgische techniek waarbij de schedelpan wordt gelicht om overtollig hersenvocht verwijderen of een punctie in de hersenventrikels uit te voeren. Deze encensering – met de boorkop, de handen van de chirurg, de bloedvlekken en de witte doktersjas – is even pedagogisch als pathetisch.

Dit 19de-eeuwse kistje bevat de chirurgische instrumenten om een amputatie uit te voeren (scalpels, messen, snijtangen, zaag, draadgeleider ...). Die techniek lijkt tegenwoordig nogal barbaars omdat ze zonder verdoving werd toegepast, maar ze kon toentertijd het leven van een gewonde soldaat redden. Het was nu eenmaal de enige efficiënte behandeling bij een lelijke wonde, een infectie of gangreen.

Encenering van
een operatie
tijdens de Eerste
Wereldoorlog,
Museum van de
Geneeskunde

Militaire operatiekist
in hout, stof en metaal,
19de eeuw

Toen ze gemeengoed waren in de geneeskun-
defaculteiten, vonden
anatomische wassen beel-
den een nieuwe functie
als kermisattractie. In zo'n
“kermismuseum” kreeg de
bezoeker informatie over
de menselijke anatomie,
maar werd ook getrak-
teerd op een spectaculaire
voorstelling met o.a. een
rariteitenverzameling
en circusartiesten zoals
deze degenlikker (de kling
werd met een speciaal
mechanisme in beweging
gebracht). De toeschou-
wer kon zien hoe gevaar-
lijk deze wel toer was (het
zwaard passeert rakelings
langs hart en de longen)
en raakte er des te meer
van onder de indruk.

Volledig anatomisch
model van de man
bekend als “De grote
geville” van dokter
L. Auzoux

III. Precolumbiaanse zaal

Het Amerikaanse continent werd bewoond door precolumbiaanse beschavingen van 500 jaar v.Chr. tot aan de komst van de eerste Europeanen in de 16de eeuw.

De verzameling precolumbiaanse artefacten belicht 5 specifieke medische thema's: sjamaan-genezers, moederschap, voorstellingen van ziekten uit die tijd, farmacologie en mensenoffers. Deze zeldzame artistieke productie is van groot belang vanuit het oogpunt van de iconodiagnose, met voorbeelden van hazenlippen, uitgeteerde lichamen, gevallen van scoliose, osteoporose, huidletsels, blindheid ... Ook zijn er vervormde schedels (trofeeën) en vruchtbaarheidsamuletten tentoongesteld.

In medisch opzicht toont het tafereel op deze mochichavaas de toediening van een lavement. In de precolumbiaanse culturen gebruikte men purgeer- en braakmiddelen om het lichaam te zuiveren. Met name de Peruanen voerden maandelijks zuiveringen uit met behulp van lavementspuiten (uillacachina) en macawortels. Het lavement had voor de priester/genezer niet alleen een puur therapeutisch effect, maar het zuiveren van zijn lichaam of het innemen van hallucinogene stoffen bracht hem tevens in een toestand waarin hij aan waarzeggerij kon doen.

Wist u dat?

In de vroege jaren 1930 putte de Belgische schilder Paul Delvaux inspiratie uit zijn bezoeken aan de Brusselse Zuidfoor en aan het "Musée Spitzner", met zijn uitstalraam vol skeletten en een met rode fluwelen gordijnen omlijste mechanische Venus in de deuropening. Dat spektakel fascineerde hem en bracht hem op ideeën voor motieven die hij verwerkte in zijn schilderijen en tekeningen. Delvaux vereeuwigde het "museum" overigens in een doek uit 1943 met de titel *Le Musée Spitzner* en in een gelijknamige tekening uit 1933.

Genezende sjamaan Colima, 2de eeuw v. Christus - 4de eeuw na Christus, terracotta

Uitvaartbaal - Chancaycultuur, 10de-15de eeuw na Christus, plantaardige vezels, dierlijke vezels, hout, metaal

IV. Zaal met anatomische wassen beelden (type Spitzner)

De verzameling anatomische wassen beelden van het Museum van de Geneeskunde is uniek op basis van wat we over haar voorgeschiedenis weten, dankzij de getuigenissen van voormalige kermisbazen. Die collectie was een rechtstreekse concurrent van het beroemde Musée Spitzner. Nu is ze de fascinerende getuige van een ontwikkeling die haar wortels heeft in de geschiedenis van het onderwijs in de anatomie, chirurgie en klinische geneeskunde (het oorspronkelijke doel van de 18de-eeuwse wassen beelden) en haar weg vond naar een innovatieve rol in het openbaar onderwijs.

(boven)
Anatomisch model
dat de “Elephant
man” voorstelt.
20ste eeuw.
Was en glas

(midden)
Anatomisch
model van een
gezicht met een
proliferatieve
conjunctieve laesie
van het linkeroog,
19de eeuw. Was en
baardhaar.

(onder)
Anatomisch
model van een
7 of 8 maanden
oude foetus met
placenta, 19^{de}
eeuw. Was

Anatomisch wassen
beeld van een aderlating
in de arm

V. Zaal “Hel van Spitzner”

In de 18de en 19de eeuw zien we een markante opleving van het onderricht in de menselijke anatomie aan geneeskundestudenten. Er vonden opnieuw ontledinggen plaats, maar het probleem was om de lijken in goede staat te bewaren. Daarom ging men afgietsels van de inwendige delen van het lichaam in bijenwas, gips, papier-maché, enz. produceren. Die werden vervolgens samengevoegd tot bijzonder realistische uitneembare lichamen.

De techniek van het wassen beeld werd later ingezet voor de voorstelling van organen die waren aangetast door aandoeningen die in de 19de eeuw veel voorkwamen, zoals geslachtsziekten, alcoholisme, leverziekten,... Dr. Pierre Spitzner (1813-1894) maakte naam door de vele anatomische wassen beelden die hij verzamelde tentoon te stellen in een museum dat naar hem is vernoemd. Naderhand kwamen er andere verzamelingen – vooral in Frankrijk en in Italië – die hun exemplaren met elkaar uitwisselden. In eerste instantie waren deze objecten bedoeld voor de opleiding van toekomstige artsen, maar ze werden ze al gauw een kermisattractie. Door heel Frankrijk en België toerden collecties die vooral op het brede publiek gericht waren (voordat ze in 1921 in Frankrijk werden verboden omdat ze in strijd waren met de goede zeden).

Het Museum van de Geneeskunde bezit meer dan driehonderd wassen artefacten die afkomstig zijn van verschillende kermismusea. Een aantal daarvan toont op verbazingwekkend realistische wijze de symptomen van ziekten die uiterst zeldzaam zijn geworden na de ontdekking van penicilline, zoals vergeworderde syfilis. Dat maakt de verzameling die in deze zaal is tentoongesteld uiterst origineel (afgeraden voor kinderen onder de 16 jaar).

VI. Egyptische zaal

Masker
voor
mummie

De beschaving van het oude Egypte behoort geografisch gezien tot het Afrikaanse continent, maar wordt algemeen ingedeeld bij het Midden-Oosten. Ze begint in het 3de millennium v.Chr. en verdwijnt in de 1ste eeuw v.Chr. als gevolg van de Romeinse overheersing.

De geneeskunde van het oude Midden-Oosten wordt toegelicht aan de hand van voorwerpen uit magische en religieuze rituelen (amuletten, zalfpotjes, instrumenten, beschermgoden...). Aanvullend zijn voorbeelden van de vruchtbaarheidscultus te zien.

(links)
Volwassen romp,
open rug, 19de eeuw.
Was en haar

(midden)
Antropomorfe
valkenmummie.
Ptolemeïsche periode,
3de-1ste eeuw voor
Christus, bot, vlas,
karton, bladgoud

(rechts)
Gemummificeerd hoofd
- Nieuw Rijk. Menselijk
weefsel, tanden, haar,
natuurlijke vezels

Menselijke doods-kist

VII. Nobelzaal: tijdelijke tentoonstellingszaal

In de Nobelzaal, gelegen op de 2de verdieping, vinden de tijdelijke tentoonstellingen plaats als “Vesalius, Keizer Karels arts”, “Balzac, getuige van de 19de-eeuwse geneeskunde”, “Syfilis, de grote manipulator. Baudelaire en de anderen”, enz. Deze succesvolle tentoonstellingen worden gezamenlijk door artsen en geschiedkundigen samengesteld en dragen bij aan een beter begrip van de huidige – of zelfs toekomstige – medische praktijken en technieken.

Tafel van Job met huidlaesies

Atrium en
trappenhuis

Andere faciliteiten in het Museum van de Geneeskunde

Modernistische
architectonische
details van het
museum

Auditorium
met 200
zitplaatsen

Het Museum van de Geneeskunde stelt zalen ter beschikking voor de organisatie van wetenschappelijke of culturele evenementen (seminars, conferenties, vergaderingen ...), maar ook voor walkingdinner of recepties.

Beschikbare zalen:

- 1 amfitheater (1ste verdieping – 150 personen)
- 1 hoofdzaal (1ste verdieping – tot 200 personen)
- 1 seminariezaal (2de verdieping – tot 100 personen)

Het Museum van de Geneeskunde beveelt 4 geaccrediteerde traiteurs aan:

- **Huitrière @ Eole**, gastronomische traiteur
- **Chef Chez Soi**, customized catering, van conventionele tot creatieve gerechten
- **Brasserie Le Pré Vert**, brasserie @ kwaliteitstraiteur
- **Ose Conseils**, traiteur

Om te reserveren kan u contact met ons opnemen per telefoon (02 555 34 31) of via een van de volgende e-mailadressen:
joelle.antoine@erasme.ulb.ac.be of
museemed@erasme.ulb.ac.be
De prijslijst is op aanvraag verkrijgbaar.

Verkrijgbaar in dezelfde
“Stap voor Stap”-collectie:

- De collegiale kerk van Sint-Pieter-en-Guido
- Het gemeentehuis van Anderlecht
- De begraafplaats van Anderlecht
 - De voormalige eigendom Vandenpeereboom

Ontdek de vele andere gidsen op onze website of vraag de papieren versie eenvoudig aan via e-mail. Alle onze brochures zijn verkrijgbaar bij de dienst Toerisme en u kan ze kosteloos downloaden op www.anderlecht.be-Vrije tijd-Toerisme

TOERISME ANDERLECHT

Kapelaanstraat 1-7 1070 Brussel

T. 02 526 83 65

tourism@anderlecht.brussels

www.anderlecht.be

Fb – Tourism Anderlecht

MUSEUM VAN DE GENEESKUNDE

Campus Erasmus – Faculteitsplein

Lenniksebaan 808, 1070 Brussel

T. 02 555 34 31 – F. 02 555 34 71

museemed@erasme.ulb.ac.be

www.museemedecine.be

Fb – Musée de la Médecine

Een initiatief van Eric Tomas, burgemeester bevoegd voor Toerisme, in samenwerking met het schepencollege van Anderlecht.

Redactie Museum van de Geneeskunde: T. Appelboom, afgevaardigd bestuurder

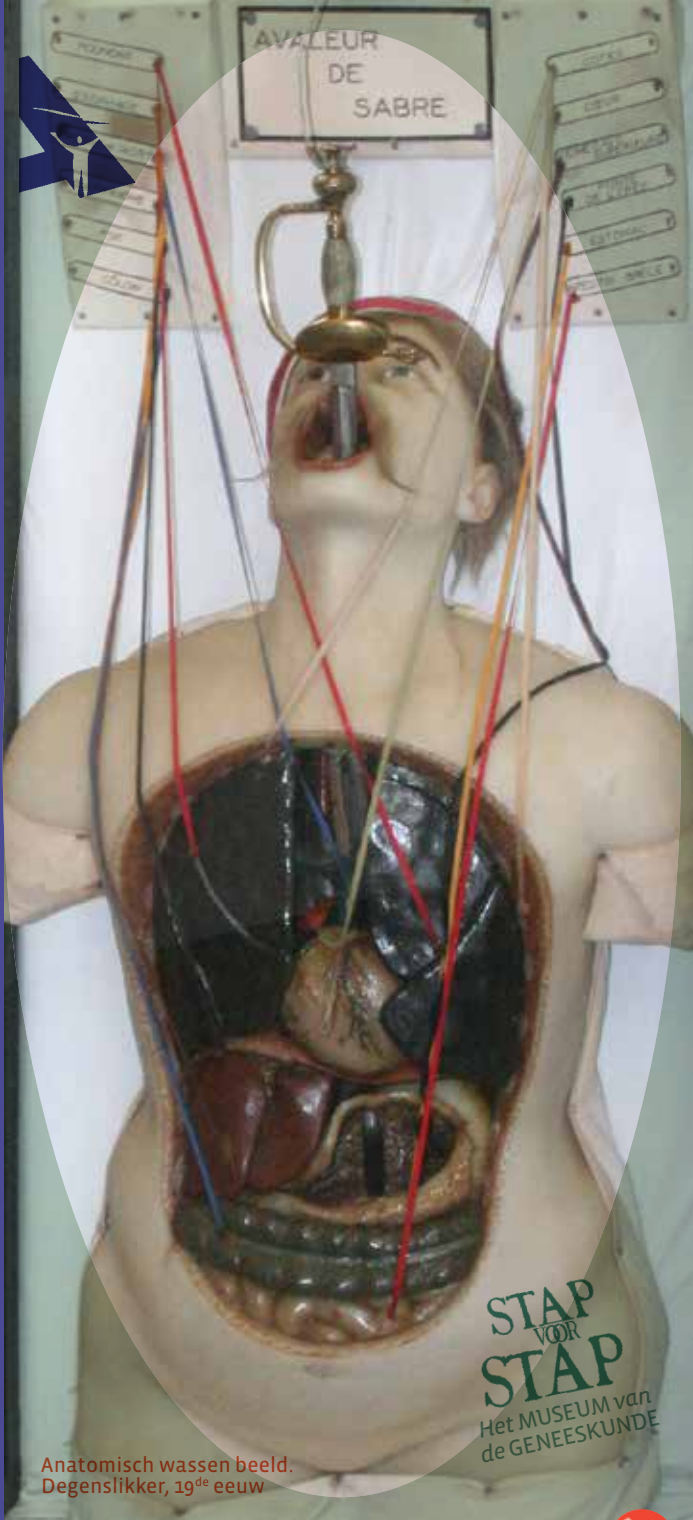
Coördinatie en redactie voor de gemeente Anderlecht

A. Dedobbeleer, opdrachthouder

Fotorechten Museum van de Geneeskunde

Vertaling Maxime Schouppe

VU: Marcel Vermeulen, Raadsplein 1, 1070 Anderlecht

Anatomisch wassen beeld.
Degenslikker, 19de eeuw

**STAP
VOOR
STAP**
Het MUSEUM van
de GENEESKUNDE

Verkoopprijs 1€

Gemeentelijke uitgave 2019

Également disponible en français

